

DRAGØR SYDSTRAND

Af Elisabeth Høj

Når man i dag går en tur ud over de smukke fredede strandenge - fredet 2. februar 1938 - er det svært for en tilflytter at forestille sig, hvordan det har taget sig ud med et stort dominerende betonbyggeri, campingpladser og div. andre anlæg. Foruden disse rekreative foranstaltninger har der også været et par lossepladser på området.¹

Fredningen af engene blev realiseret mens der stadig var liv i både badeetablissement og campingpladser.

I forbindelse med denne undersøgelse har mange venlige mennesker, der har tilbragt deres somre på Sydstranden, bidraget med værdifulde oplysninger og billedmateriale. Dette materiale indgår nu i arkivets samlinger. Jeg skylder dem stor tak, fordi de så velvilligt delte deres barndoms- og ungdomsminder med mig - og derved med eftertiden.

De smukke strandenge på Dragør Sydstrand med deres vådområder og rige fugleliv ligger tæt op mod byen og ser ud som om, de har ligget der uberørte siden arlds tid. Overraskende nok er virkeligheden en helt anden. I denne udgave af „Nyt fra lokalhistorien“ fortælles strandengenes historie. Turismen i Dragør spiller her en afgørende rolle.

I løbet af 1890erne begyndte landliggerne at leje sig ind hos folk i byen. I begyndelsen var det mest kunstnere, der nød sommeren i Dragør, men med Amagerbanens åbning i 1907 udvidedes klientellet til det bredere borgerskab. Beboerne selv flyttede på loftet eller ud i udhuset og overlod selve boligen til den „fine“ familie fra København. Typisk boede kone og børn der hele sommeren, mens husfaderen var på arbejde i byen og kun kom på kortere ophold. Andre tog ophold på Dragør Badehotel, der blev åbnet i 1907. En del af disse landligere byggede senere sommerhuse/villaer nord for Dragør.² Muligheden for at holde ferie bredte sig efterhånden til alle samfundsklasser. Hermed opstod der andre behov for overnatningsmuligheder. Behovet for arbejderfamilierne for at komme væk fra de triste udlejningsejendomme i sommerhalvåret var stort. Da ret til ferie blev lovfæstet i 1938 for alle socialklasser, steg behovet endnu mere.

Her kom Dragør i en årrække, fra ca. 1930 indtil 1979, hvor den sidste campingplads blev lukket, til at opfylde dette behov for mange mennesker. Beliggenheden ved Øresund gjorde strandengene oplagte at campere på, for en enkelt nat eller for hele sommeren.

I den nævnte periode har der været bl.a. et badeetablissement tegnet af Arne Jacobsen, to campingpladser, en lille by af små feriehuse, Dragør Badehotel, flere badeanstalter og bygninger specielt opført til Gabriel Jensen Ferieudflugter. De tre sidstnævnte er sammen med det lille traktørsted (værtshus) "Sylten" det eneste tilbageværende fra det blomstrende strandliv, der engang udfoldede sig på Dragør Sydstrand.

SYDSTRANDEN - HISTORISK GENNEMGANG

Først i 1810 erhvervede Dragør by det areal, matr. nr. 334 a af Dragør by, Sokkelund Herred, som danner grundlaget for denne artikel. Området begrænsedes af byens sydlige udkant af nuværende Engvej, Krudttårnsvej, St. Magleby Strandvej og Øresund.

I begyndelsen af 1800-tallet fik Dragør tilbudt at købe de 200 tdr. land strandenge af St. Magleby for 15.000 rigsdaler. Hidtil havde byen kun bestået af selve bebyggelsen og havnen med meget lidt friareal og helt omgivet af St. Maglebys marker. Nu viste der sig en mulighed for at erhverve jord udenfor byen. Prisen var dog for Dragørs vedkommende helt uacceptabel. Først i 1810 nåede man efter forhandling frem til et beløb der passede begge parter, nemlig 9000 rdl., og med visse servitutter blev handlen en realitet. Arealet skulle tilhøre byen som et hele, det måtte ikke bebygges. Dragør by skulle svare såkaldt hartkornsskat til St. Magleby og hartkornsejerne skulle fortsat bevare retten til at hente tang på stranden.³

Baggrunden for Dragørs ønske om at erhverve disse arealer var ikke rekreative behov, men ønsket om at skaffe byens indbyggere arealer til græsning og høslet og plads til blegning af klæde, da Dragør på den tid sikrede sig en indtægt både ved klædeproduktion og blegning af samme. Blegerierværet er kendt helt tilbage fra 1700-tallet og ophørte først i slutningen af 1930-erne, da kemiske blegemidler overtog, hvad sol, vind og vejr tidligere havde klaret. De flade strandenge var velegnede til disse formål. Lejerne betalte en afgift til byen alt efter, hvor stort areal de havde behov for. Denne lejeindtægt finansierede med tiden købet.

Omkring 1870 opstod der i Dragør et behov for nye byggegrunde. Skibsfarten var i positiv vækst og det skabte et behov for at få opløst den servitut, der forbød bebyggelse på engene.

Man blev enige om et beløb på 3000 rdl, men forhandlingerne strandede på, at St. Magleby ikke ville opgive sin ret til at hente tang.

I 1898 forsøgte man endnu engang at få servitutterne opløst. St. Magleby hævdede nu prisen til „30.000 kr. én gang for alle, mod at Dragør overtog alle byrder, der måtte komme ved bebyggelse af arealet med hensyn til skole-, fattig- og vejvæsen samt snekastning og begravelsespladser.“⁴

Retten til at hente tang ville St. Magleby ikke give afkald på.

Forklaringen på denne voldsomme prisstigning lå i, at der var tale om at anlægge en jernbane til Dragør og derfor kunne strandengene med deres adgang til vandet blive et aktiv for Dragør.

Pristigningen var dog for voldsom for Dragørs pengekasse. De gunstige tider fra 1870 havde ikke været ved. Endnu engang endte forhandlingerne resultatløse.

Først med projekteringen af Amagerbanen i 1905 kom der igen gang i forhandlingerne. Man forudså, at der med banens åbning ville opstå et behov for byggegrunde, og at den desuden ville trække turister til byen. Dragør bøjede sig for St. Maglebys krav og betalte de forlangte 30.000 kr. uden dog at sørge for at få byen løst for skattepligten overfor St. Magleby. Tanghøntningsretten forblev stadig intakt.

Det første byggeri på matriklen efter ophævelsen af servitutten blev Dragør Badehotel, som blev indviet i 1907. Dragørs konservative byforstanderskab ønskede, hårdt presset af foreningen Dragørs Fremme,⁵ at fremme en udvikling, der skulle gøre Dragør til et mondænt badested ligesom byerne nord for København. I perioden med færgefart til Sverige (1960-1999) skiftede hotellet navn til Færggården, men efter at færgen er indstillet har det fået sit gamle navn tilbage og fungerer nu som restaurant og hotelovernatningsmulighed i Dragør.⁶

Dragør ønskede dog at få en løsning på skatteproblemet, således at arealet helt og fuldt tilhørte byen. Det gik dog ikke uden en godtgørelse til St. Magleby som blev sat til en 25-dobling af den årlige skatteindtægt. I kroner beløb det sig til 8.744.

Som tidligere lokalarkivar Birthe Hjort bemærker, kom Dragør på denne måde i realiteten til at betale for engarealerne tre gange, men 1. april 1912, tilhørte matr. nr. 334 Dragør kommune. Aftalen blev dog først approberet 1914. Nu havde byen fri råderet over arealerne.

Engene er ikke kun blevet udnyttet i turistmæssig henseende. Efterhånden steg behovet for boligbyggeri og der er med tiden opført adskillige boliger begyndende 1951 med Engparken, der er et stort almennyttigt boligområde. I 1951 var kommunalbestyrelsens flertal socialdemokratisk og der var opstået et politisk ønske om etablering af almennyttige boliger, som blev den overvejende boligform i den gamle/daværende Dragør kommune.⁷ Mange unge fra byen havde ikke mulighed for at erhverve sig en bolig i byen og var derfor tvunget til at forlade kommunen, når de skulle etablere sig. Desuden viste disse boliger sammen med udstykningen af byggegrunde sig også at blive attraktive for flere og flere af de turister og landliggere der før havde brugt Dragør i sommerhalvåret. Med tiden fulgte ligeledes skole og institutioner. Alle disse bygninger er opført på en del af de i artiklen omhandlede strandenge. Det er arealet nærmest Øresund, der er fredet og det er primært på dette område, med enkelte undtagelser, at de rekreative aktiviteter(camping, badeetablissement m.m.) befandt sig.

AKTIVITETER

Dragørs Fremme⁸ er en forening der har haft stor betydning for udviklingen af turismen i Dragør. Den blev stiftet den 13. marts 1887 af bl.a. postekspeditør Chr. Nicolaisen (1857-1944). Da han som tilflytter kom til byen i 1884 syntes han at byen var stagneret, og at bystyret ikke havde øje for de muligheder, som Dragør frembød som turistmål. Som tilflytter så han med friske øjne på byen, og han mente der var gode muligheder

for at udvikle turisme. I første omgang var Dragør en oplagt landliggerby. Turismen kunne være med til at skaffe kapital til byen hvis tre hovederhverv - søfart, lodseri og bjergning - var i stærk tilbagegang.

Derfor stiftede han til dels sammen med andre tilflyttere, der var enige i hans vurdering, foreningen. En af de mere markante var Wilhelm Wieder (1866-1939) - ejer af en af de store virksomheder i Dragør „Wieders Væverier“. Foruden at være en af byens helt store arbejdsgivere var han fra 1905 indtil sin død i 1939 en driftig formand for Dragørs Fremme. Han var dog ikke medstifter af foreningen, da han først flyttede til Dragør i 1889.

Foreningens første mål var så hurtigt som muligt at gøre byen langt mere attraktiv for eventuelle turister. Der måtte skaffes overnatningsmuligheder, badeanstalter og byen måtte forskønnes. Sidstnævnte blev den opgave, der først blev løst af foreningen. Den fik overladt et stykke jord vest for byen, der med tiden ved tilplantning blev omdannet til et anlæg. Dette anlæg kom til at danne rammen om de fester, der gennem 50 år ved deres overskud blev det finansielle grundlag for foreningens arbejde mod Dragørs videre forskønnelse. At der blev plantet mange træer i denne periode er der i dag levende bevis på i bybilledet. Vejnavne som Kastanie Allé, Rønne Allé og Linde Allé skyldes Dragørs Fremme.

Et andet påtrængende problem var mangelen på bekvemme transportmuligheder til byen. At Amagerbanen i 1907 kom helt til Dragør skyldes for en stor dels vedkommende Dragørs Fremme. Bystyret kunne ikke se, at det var nødvendigt at få jernbanen ført igennem til Dragør. De syntes også at projektet var for dyrt. Det var først da Dragørs Fremme, mod det politiske flertals ønske, fik mobiliseret en borgerbevægelse, at jernbanen, der fik så stor betydning for at bringe turister fra København til Dragør, blev ført igennem helt til byen.

Med jernbanens etablering var grunden lagt for foreningens mest ambitiøse plan, etableringen af en strandpark i forlængelse af det parkanlæg, der allerede var anlagt af foreningen. Igennem længere tid havde foreningen bekostet en opfyldning og regulering af dele af kysten og derved gjort den mere attraktiv som badestrand. Den 27. juni 1932 skrev Aftenbladet om foreningens planer, der nu havde fået politisk opbakning:

Dragør vil skabe Københavns største Friluftsanlæg. En ny Strandpark skal forbindes med Sydstranden til et Kæmpe-anlæg med Campingpladser, Lunde, Fluepapir9 og Badestrand..

Anlægget påbegyndtes først i trediverne, men blev aldrig fuldendt til dels på grund af pengemangel, men også fordi et pengestærkt konsortium begyndte at reklamere med, at de ville bygge et nyt „Bellevue“ på Dragør Sydstrand. Dette medførte at færdiggørelsen blev sat i bero. Dette konsortium gennemførte senere opførelsen af Dragør Strandetablisement.

Måske havde økonomien ikke behøvet at sætte en stopper for projektet, fordi Dragørs fremme havde faktisk fået bevilget en sum penge fra Ny Carlsberg fonden til dækning af en del af udgifterne. Fonden trak imidlertid bevillingen tilbage. De var ikke klar over, at der var tale om to forskellige projekter, nemlig et udefra kommende og et lokalt. De bevilgede kun penge til filantropiske formål. Hvorfor misforståelsen aldrig blev rettet ligger ikke klart. I hvert fald blev det ikke Dragørs Fremme der kom til at stå for Strandparken.

Heri kan der ligge en af forklaringerne på, at Dragør Strandetablisement aldrig blev særligt populært blandt Dragørs indbyggere.

Efter Wilhelm Wieders død i 1939 havde foreningen svært ved at finde fornyet dynamik. Der var efterhånden svindende interesse for de store anlægsgæster og de store mærkesager blev for en stor del varetaget af kommunen.

Foreningen blev aldrig formelt nedlagt - den sygnede bare ligeså stille hen efter at have spillet en betydelig rolle for Dragørs udvikling som turistby. Det sidst refererede møde blev afholdt i 1944.

Dragør Badeanstalt

Den første badeanstalt i Dragør - Dragør Søbad(10) - blev anlagt allerede i 1890. Som nævnt i afsnittet om „Dragørs Fremme“ gjorde Chr. Nicolaisen opmærksom på, at der for at tiltrække landliggere til byen måtte sørges for ordentlige bade faciliteter. Han står da også som medstifter af det aktieselskab, der anlagde den første badeanstalt. I formålsparagraffen i „Love for Aktieselskabet Dragør Søbad“ står der:

Selskabets Formaal er ved Aktietegning af de fornødne Pengemidler at tilvejebringe tidssvarende Badeanlæg ved Dragør.

Badeanstalten blev anlagt for enden af 180 m lang bro inden for bygrænsen - ud for nuværende Rønne Alle. Her blev den grundlaget for et aktivt badeliv helt op til slutningen af 1920'erne, hvor Dragør kommune besluttede at rørlægge de indtil nu åbne spildevandsrender. Det resulterede i at alt spildevand fra byen i to rør blev ført 50 m ud fra kysten. Rørene blev placeret på hver side af badeanstalten. Resultatet af denne disposition udeblev da heller ikke. Badeforholdene blev totalt spoleret.

Både den daværende ejer Poul Sander og badegæsterne udtrykte et ønske om at få badeanstalten flyttet.

Dette ønske accepterede kommunen, og flere lokaliteter blev foreslået, bl.a. et forslag om en placering 200 m syd for Dragør fort. Dette blev dog standset af marineministeriet, idet man fandt at denne placering, kunne gøre det vanskeligt at fortsætte med de skydeøvelser, der foregik fra fortet. Stedet, Walløes Havn og Knudens Bro, var desuden i privateje og ejeren ønskede ikke en badeanstalt på sit område.

Først i 1933 blev badeanstalten genåbnet længere mod syd, ud for det nyligt åbnede badeetablisement. Der blev indgået en aftale om samarbejde som dog kun holdt i et år. I 1934 flyttede badeanstalten endnu engang. I mellemtiden havde Walløes havn skiftet ejer og fortet skulle ikke længere fungere som søfort og foretog derfor ikke længere skydeøvelser. De nye ejere havde ikke noget imod at udleje arealet til bademester Sander. Badeanstalten havde fundet sit blivende sted.

I 1949 købte kommunen både Walløes Havn og badeanstalten. Fra da af er den blevet drevet videre i kommunalt regi. Den fungerer stadig i bedste velgående.

Arne Jacobsens badeetablissement

Den 1. november 1932 trådte den overenskomst i kraft, der gav et udenbys konsortium ved grosserer Olaf W. Pedersen ret til at opføre et stort anlagt badeetablissement(11) på Dragør Sydstrand. Det var starten på det stort anlagte byggeri, der kun kom til præge Dragør i 11 år, indtil det blev revet ned i 1944. Som aktivt indslag i byen eksisterede anlægget kun i 8 år. Det blev bygget på engarealet tættest ved byen på den „nordlige blegeplads“.

Som nævnt i afsnittet om Dragørs Fremme, væltede dette ny projekt deres planer om at etablere en strandpark.

Det nye projekt blev vedtaget af byrådet den 8. november 1932. og blev støttet af daværende borgmester Axel Agerlin sammen med Dragør Turistforening.

Arne Jacobsen blev valgt til at tegne den nye strandpark. Flertallet i byrådet ønskede at Dragør skulle have sit eget „Bellevue“. Mindretallet var bange for at byen ikke kunne bære et projekt af den størrelse.

Det stort anlagte badeetablissement gav mulighed for en mængde fritidsaktiviteter - selvfølgelig badning, men det gav ligeledes mulighed for camping, både på dagsbasis og som overnatning. Der blev anlagt en sportsplads, badekabiner, garderober, sanitære installationer, div. udsalgsboder, en restaurant osv.

Der blev opført et 22 m højt livreddertårn, som desuden rummede administrationsbygningen. Der var plads til 8000 badegæster.

I konsortiet sad der foruden Oluf. W. Petersen, der blev direktør for foretagendet, landsretssagfører Carl Byld samt to pengestærke mænd, grossererne Nissen og Baldrup. Konsortiets kaldte sig til at begynde med A/S Friluft, men skiftede undervejs navn til A/S Dragør Sydstrand og A/S Dragør Strandbad.

Den 28. maj 1933 stod etablissementet færdigt. Det blev indviet under stor bevågenhed både fra byen og fra dagspressen. Pressen havde fulgt byggeriet tæt, hvilket fremgår af en hel del avisartikler om emnet, der findes på arkivet.

Som noget meget „moderne“ for den tid, kunne man for 1 kr. købe en kombibillet, der gjaldt både som togbillet til Amagerbanen og indgangsbillet til badeetablissementet.

Trods den store omtale og reklamering svigtede publikum næsten fra starten. Et af de første problemer der meldte sig var konflikten med badeanstalten.¹²

Da badeanstalten på grund af uenigheden flyttede, stod konsortiet overfor det problem at de manglede en badebro. De måtte bekoste opførelsen af en 400 m lang badebro, der var nødvendig for at de badende både havde en rimelig vanddybde og sandbund.

Den lange ofte blæsende og kolde vej til vandet blev et andet af problemerne for eksistensen af badeetablissementet. Det var heller ikke muligt at medbringe alle sine ejendele på den lange tur til vandet. Det

var meningen at de skulle opbevares i en garderobe på land. Det var nemmere da badeanstalten lå der, da den i modsætning til etablissementets badebro, havde kabiner for enden af broen.

Et andet problem var, at de lokale så langt foretrak den gammelkendte badeanstalt frem for Arne Jacobsens funkisbyggeri.

Da krigen kom og med den dårlige transportmuligheder, gik det helt galt med søgningen. I en periode blev teltslagning forbudt, fordi teltlejre set fra oven kunne opfattes som soldaterforlægninger. Publikum svigtede. Det havde også hele tiden været besværligt at leje de små udsalgsboder ud.

I det hele taget må det siges, at på trods af reklamering og andre fremstød såsom afholdelse af store fester og sportsstævner, blev anlægget aldrig anvendt i det omfang, der var forudsat ved planlægningen.

Da publikum svigtede, udeblev indtægterne. Konsortiet kunne ikke svare sine leje- og forbrugsafgifter til kommunen. I et par år 1939-1940 fik de henstand, men til sidst, den 22. marts 1941, anlagde Dragør kommune sag mod konsortiet. Bygningerne var misligholdt. Det meste af anlægget var lukket ned. Desuden blev der begået en del hærværk på området som der ofte gør, når noget til dels er forladt og misligholdt. De tomme kabiner var bl.a. et yndet tilflugtssted for unge, der gerne ville være alene en stund, når de havde været til bal på Dragør badehotel.

I stævningen lagde Dragør kommune til grund, at stedet var blevet misligholdt, og at der var restancer. De forbeholdt sig ret til ifølge kontrakten at forlange etablissementet nedrevet og området tilbageført til sit oprindelige udseende. Kommunen henviser til § 14 i kontrakten som siger:

For så vidt Kommunen hæver Kontrakten på Grund af væsentlig Misligholdelse fra Koncessionshaverens Side, skal Kommunen endvidere have Ret til enten at forlange de lejede Arealer tilbageleveret i den Stand, hvori de henlå ved Tiltrædelsen, eller til vederlagsfrit at overtage de på Arealet opførte Bygninger, Indretninger m.v. i ubehæftet Stand, herunder dog ikke Løsøre.

Efter stævningen fulgte en retssag ved Østre Landsret. I dommen blev det pålagt konsortiet at bortfjerne bygningerne eller lade Dragør kommune fjerne dem mod betaling.

Der var dog et problem, idet engarealet var blevet fredet i 1938. Kommunen skulle derfor søge fredningsmyndighederne om ret til at fjerne bygningerne. Desuden var landet besat, og som følge deraf var der indført restriktioner omkrig både nyopførelse og nedrivning af bygninger.

Disse problemer blev overvundet og efter en polemik mellem de to parter advokater om bl.a. løsøre¹³ blev der indgået forlig. Badeetablissementet blev endelig nedlagt ved tingbogsudskrift den 16. august 1944.

Dansk Folkeferie hørte om den forestående nedrivning og kontaktede derfor kommunen i den hensigt at overtage bygningerne. De så muligheden for at indrette en ferieby bestående af små ferielejligheder indrettet i Arne Jacobsens byggeri. Der skulle være plads til at 2000 mennesker kunne holde deres ferie der. Da den socialdemokratiske gruppe i byrådet fik kendskab til henvendelsen, fortrød de bittert, at de havde stemt for en

nedrivning. Dansk Folkeferie er et rent socialdemokratisk projekt, derfor var det en selvfølgelighed at det burde støttes. Det borgerlige flertal forhalede sagen ved at undlade at svare på henvendelsen, så nedrivningen kom i gang. De var, ifølge de oplysninger der har kunnet fremskaffes ikke interesserede i, at der kom til at ligge et arbejdervenligt (socialdemokratisk) ferieprojekt på Sydstranden.

Nedrivningen blev også begrundet i, at man ønskede at forlænge den nuværende Sdr. Strandvej hen over det areal, hvor store dele af etablissementet lå. Det gav i øvrigt beskæftigelse til mange lokale, hvilket der var brug for under krigen. Det var dansk nødhjælpsarbejde, så undgik man at arbejde for tyskerne.

I første omgang var det ikke hele etablissementet der blev revet ned. En række boder samt underdelen af tårnet blev bevaret i første omgang. Selve tårnet blev fjernet ved sprængning allerede i februar 1944. Boderne blev fjernet i 1954 og de sidste rester, fundamentet til udkigstårnet, blev endeligt fjernet i 1971.

Flertallet i byrådet og turistforeningen havde forestillet sig, at det stort anlagte ambitiøse projekt kunne have bragt kommunen op på niveau med kommunerne nord for København, men projektet fik aldrig den søgning, der skulle til for at gøre det rentabelt.

Campingpladsen ved Sylten

Før og efter anden verdenskrig opstod der i forlængelse af badeetablissementet et ukontrolleret campingliv. Efter krav fra kommunen der ikke modsatte sig campering, men krævede ordnede forhold, blev campering organiseret, og der blev anlagt de to pladser, som er beskrevet i denne artikel, nemlig Dragør Teltpark og Dragør kommunes campingplads ved „Sylten“.

„Sylten“(14) blev åbnet som traktørsted i 1919. Det var endnu for tidligt for et egentligt campingliv omkring traktørstedet. I stedet var det landliggerne, der besøgte stedet sommeren igennem.

Omkring 1938 flyttede „Sylten“ længere sydpå på grund af konkurrencen fra badeetablissementet.

Da dette blev revet i ned 1944, åbnedes der mulighed for at flytte tilbage - tættere på byen. Flytningen blev dog først realiseret efter krigen, hvor „Sylten“ fik sin nuværende placering.

Det var den samme restauratør - Martin Borg - der lukkede stedet i 1957, som havde startet det i 1919. Han var desuden i perioden 1954-1957 forpagter af den campingplads der gradvis opstod rundt om traktørstedet. I 1957 overtog kommunen som grundejer de gamle bygninger. Det gamle traktørsted blev revet ned og det nuværende hus opført.

Efter badeetablissementet lukning forpagtede fire borgere fra Dragør hele sydstrandsområdet på nær det område hvor Dragør Teltpark lå. Det var indehaverne af Dragør Badehotel, Dragør Kro, Dragør Strandhotel og ejeren af Autoparken på Kirkevej Robert Hansen. Sidstnævnte kom indtil sin død i 1954, til at stå som forpagter af både campingplads og lejren ved Krudthuset, som bliver beskrevet efterfølgende.

Den første egentlige opsatte kontrakt med vedhæftede betingelser om forpagtning af campingpladsen blev indgået i 1960.¹⁵

I 1961 foretog Det danske Lejrpladsudvalg under Turistforeningen for Danmark en vurdering af pladsen. I vurderingen anføres:

Renlighed, ro og orden: God. Plads i god drift. God vej til bygningen med kiosk. Dårlig læ. Lidt beplantning vil ikke alene hjælpe men pynte. Intet standardreglement. Dårlig vimpel.

Campingpladsen lå på fredede engarealer¹⁶ og derfor var det ikke muligt at plante store læhegn.

Placeringen tæt ved vandet uden mulighed for læ skabte problemer for campisterne. Den næsten konstante østenvind var medvirkende til at flere telte blæste i stykker især for fastliggere, hvilke der var en del af. Flere af disse fik den idé, at man i stedet for telte kunne bygge nogle små transportable campinghytter. De blev typisk fremstillet af forhåndenværende materiale af campister, der reddede sig forskellige materialer på deres arbejdsplads.¹⁷

Undergrunden skabte ligeledes problemer. Ved store regnskyl kunne det let sumpede engareal ikke optage al væden, hvilket resulterede i oversvømmelse. Her kunne det faste gulv i hytterne også redde campisterne fra at få alt gennemblødt.

Disse hytter, der ofte var placeret i første række ved vandet blev en torn i øjet på kommunen. I Særbestemmelser og takster for Dragør kommunes Campingplads hedder det at „Faste hytter må sidste gang anvendes i sommeren 1963“.

Det var en stor sorg for de mange campister, der efterhånden havde tilbragt mange somre i Dragør. En appel fra campisterne til kommunen om at få lov til at bevare hytterne gav ikke positiv respons og det resulterede i, at flere opgav at komme som fastliggere på Dragør Campingplads.

Bortset fra forbuddet mod hytter blev der i løbet af pladsens levetid fra kommunens side taget flere initiativer til at forbedre forholdene for campisterne. I arkivet findes tegninger til en egentlig retiredebygning med moderne campingfaciliteter som dog aldrig blev bygget. I stedet skete der en forbedring af den eksisterende campinghytte „Sylten“. Der henvistes til lavvande i kommunekassen.

Da adgangen til stranden var noget begrænset af de to campingpladser kunne man som fastboende i Dragør få udstedt en tilladelse til både teltslagning og parkering vederlagsfrit. En betingelse var dog at teltslagningen skete indenfor det afgiftspligtige areal. Denne bestemmelse blev på grund af misbrug ophævet i 1968.

I 1963 henvendte FDM¹⁸ sig til kommunen og tilbød at pladsen kunne blive optaget i FDM's liste over anerkendte campingpladser, hvilket kommunen dog afslog. I 1964 var det Dansk Campingunion der henvendte sig. De ville gerne overtage driften. De fik ligeledes afslag.

Kommunen ønskede formentlig ikke at komme ind under nogle landsdækkende organisationer, hvor de kunne blive pålagt at indordne forholdene på campingpladsen efter den pågældende organisations regler.

Det kunne på længere sigt også gøre det vanskeligt med en egentlig nedlæggelse af pladsen.

Pladsen blev første gang lukket i 1976. Derefter blev den genåbnet fra 1977 indtil 1981, hvorefter det var slut med camping på de fredede strandenge.

Dragør Teltpark

Denne campingplads(19), som lå nærmest det store badeetablisement, var til at begynde med selvbestaltet. Allerede i 1930 begyndte Dines Andersen udlejning af telte på dagsbasis. Grunden lejede han af kommunen, men ikke med det specifikke formål og han fik først en egentlig kontrakt med kommunen i 1950.

Det begyndte med udlejning af omklædningstelte, som Dines' kone, Agnes Andersen, selv syede af teltlærred. Dines Andersen var af den mening, at han ikke var en konkurrent til badeetablisementet, men et supplement. Det stort anlagte anlæg var mere til de „fine“ og hans til mere almindelige mennesker. Denne holdning afspejler den konflikt der var mellem byen og badeetablisementet.

Først efter krigen åbnedes der for langtidscampister. En del af arealet var reserveret til udlejnings-teltene. Disse blev slået op ved sæsonens start og blev stående hele sommeren. De øvrige campister, som medbragte egne telte, kunne så råde over resten af arealet.

Dines Andersen byggede et lille hus på området, hvor han og hans familie boede hele sommeren. Hans helårshus i den gamle bydel i Dragør blev lejet ud til landiggere. I huset på campingpladsen kunne købes øl og vand, men ikke andre fornødenheder. Hvordan sanitetsproblemerne blev løst har ikke kunnet opklares.

Han havde de samme problemer som Dragør Campingplads med utilfredse borgere, der mente at adgangen til stranden var blokeret af campisterne. Han blev derfor underlagt de samme bestemmelser som nævnt ovenfor med fri camping for Dragør beboere.

Dines Andersen døde i 1958, hvorefter hans kone Agnes videreførte driften indtil 1967, hvor pladsen blev nedlagt.

Lejren ved Krudthuset

Arealet ved Krudthuset(20) er det område, der nu er omgrænset af Sdr. Tangvej, Krudttårnsvej og Sdr. Strandvej. Undtaget var Dansk Blindesamfunds grund. Det er det område der er mest forandret. I dag ligger der en skole, et fritidshjem, små industrivirksomheder, etagebyggeri og ældreboliger på stedet. Det blev heller ikke omfattet af fredningen i 1938.

Før krigen var der en mindre teltlejr på området, men da krigen kom, blev teltslagning som tidligere nævnt forbudt.

Men folk søgte alligevel ud til området med deres telte. Forbudet var blevet lettet. Efterhånden blev teltene bedre. Først lagde man fast gulv, siden blev teltdugen erstattet af bræddevægge og pludselig stod der et lille feriehus på stedet. Den første ansøgning til kommunen om opsætning af feriehus stammer fra 1943. Heraf fremgår det at pågældende ansøger faktisk har haft et hus stående de tidligere år, så det er svært at sige hvornår pladsen egentlig er taget i brug.

Da pladsen var på sit højeste, rummede den 52 primitive feriehuse, seks latriner og en vandpumpe. Ved Krudttårnsvej lå en kombineret købmandshandel og ismejeri som betjente området med dagligvarer.

Området var udlejet af kommunen til førnævnte Robert Hansen ejer af Autoparken ved den nuværende tankstation på Kirkevej.

Proceduren for tilladelse til at opsætte hus var, at man indsendte en ansøgning vedlagt tegning af hus i 3 eksemplarer. Kravene fra kommunen var, at det højst måtte være 15 m² og at man ikke måtte beplante området omkring huset. Ved den bestemmelse adskilte disse huse sig fra kolonihaverne. Lejen omfattede også kun det areal huset optog. Afgiften var 5kr. pr. m² om sommeren og om vinteren en tredjedel af sommerlejen, hvis huset skulle blive stående hele året.

Fik man sin tilladelse til opsætning af hus blev pladsen anvist af Robert Hansen.

Af regnskaber ses det dog, at de 15 m² ikke blev håndhævet. Husenes størrelse varierer fra 6,65 m² til 19 m². I kommunearkivet ligger der mange ansøgninger med vedlagte tegninger. De varierer meget i kvalitet. Det spænder fra primitive stregtegninger til en egentlig arkitekttegning.

Til gengæld havde arkivet ikke nogen fotografier af disse huse. Derfor efterlyste vi i dagspressen mennesker der havde tilbragt deres somre i de små feriehuse. Det gav et positivt resultat. Flere af dem, der reflekterede på annoncen, havde både fotos og erindringer som de var villige til at dele med os.

Et gennemgående træk er, at de somre der blev tilbragt på stranden ved Dragør var „de bedste“.

De interviewede var alle børn på dette tidspunkt, de levede et meget frit liv uden mange forbud, med masser af frisk luft og mange kammerater.

En anden ting de interviewede havde til fælles var, at de alle endte med at bo i Dragør som vok-sne.

Som regel flyttede familierne ud til Dragør omkring 1. maj. Det kunne lade sig gøre, hvis man ikke boede længere væk, end man kunne nå henholdsvis skole og arbejde på cykel. Den ene familie boede på Frederiksberg. Forældrene var viceværter i den ejendom hvor de boede og faderen arbejdede desuden på B&W. I den familie er det nok moderen, der havde det hårdeste job. Hun stod op kl. 4 om morgenen, cyklede ind til Frederiksberg og passede vice-værtjobbet, derefter til Dragør hvor hun hjalp til i købmandshandelen om eftermiddagen. Desuden gjorde hun rent i hytterne hos Dansk Blindesamfund. Derefter kunne hun tage fat på de huslige sysler.

Børnene kørte i skole og den ene dreng havde et budjob om eftermiddagen.

Der var trangt i de små huse. De var typisk indrettede med en lille køkkenafdeling og en soveafdeling med køjer. Resten af de sparsomme m² gik til spise- og opholdsrum. Med så lidt plads foregik en stor del af livet udenfor. Der var gerne en terrasse foran huset og nogen havde indrettet et udendørs køkken.

Det sociale liv var meget intenst. Der blev holdt fælles fester i området og ofte var der gæster udefra. Feriebyen afholdt sin egen Sankt Hans fest.

I løbet af 1950'erne begyndte kommunen, som på det tidspunkt havde socialdemokratisk flertal, på de store almennyttige byggerier på den del af Sydstranden, der ikke var blevet fredet. Området, hvor de små huse lå, hørte ind under dette område og ganske langsomt ophørte den lille ferieby med at eksistere. Flere af indbyggerne fik tilbudt og efterkom tilbuddet om at flytte deres hus til den nyetablerede havekoloni Søndergården på nuværende Bachersmindevej. Dette var bemærkelsesværdigt fordi den lå i St. Magleby kommune.

I 1959 var det sidste hus fjernet fra området.

Gabriel Jensen

I 1900 begyndte kommunelærer Gabriel Jensen(21) at arrangere udflugter for københavnerbørn i sommerferien. Det skulle være en erstatning for de børn, som ikke havde fået tildelt et egentligt landophold. Gabriel Jensen døde i 1924, men ideen overlevede ham. Der er stadig muligt at komme på udflugt med Gabriel Jensen, bl.a. til Dragør.

I 1920'erne begyndte organisationen at oprette faste lejre som kunne nås på en dagtur. Den første lejr kom til at ligge i Husum.

I 1933 tog man første gang til Dragør. Der var kommet en aftale i stand med badeetablisementet om nedsatte takster, og en tilsvarende aftale kom i stand med Amagerbanen. Dette arrangement stod på indtil krigen, hvor transporten til Dragør blev ustabil, og badeetablisementet begyndte at få vanskeligheder.

I 1942 lejede Amager Rotary Klub en grund af Dragør kommune og betalte opførelsen af en hytte i den vestlige del af matr. nr. 334 a - nærmere betegnet Strandjægervej 21. Der lå hytten indtil den 1953 måtte vige for udstykningsplaner og anlægsarbejder i området. Den blev flyttet over på den anden side af Sdr. Strandvej til fundamentet af badeetablisementets udvigstårn, der endnu stod på stranden. Her lå hytten indtil den blev utidssvarende og nedslidt. Dragør kommune og fredningsmyndighederne dispenserede fra reglerne og tillod en ny placering af hytten på de fredede strandenge. Den nyopførte hytte kom til at ligge ved tilkørselen til badeanstalten. Den blev indviet i 1971 og bliver stadig brugt flittigt.

Gabriel Jensen modtog penge fra tipstjenesten og Københavns kommune til etablering af den nye feriehytte.

Dansk Blindesamfund

Dansk Blindesamfund(22) fik i 1948 overladt en grund af Dragør kommune. Den grænsede op til lejren ved krudthuset. Foreningen havde tidligere benyttet Sydstranden til udflugter, men ønskede at få et mere stationært område, hvor det også var muligt at opføre en egentlig weekendhytte til overnatning. Kommunen forlangte en beplantningsplan for området, hvilket Dansk Blindesamfund accepterede.

Med tiden blev der ud over weekendhytten også opført nogle små overnatningshytter.

I mange år var disse rammen om mange blindes udflugter. Behovet for denne form for friluftsliv for blinde må være dalet, og stedet er gennem de sidste år ikke blevet passet ordentligt. Netop af denne grund opsigde kommunen for nogle år siden aftalen med Dansk Blindesamfund, og i skrivende stund bygges der boliger på grunden.

STRANDENGENE FREDES

Den 1. februar 1934 blev Dragør Fredningsnævn stiftet. Det var en lokalkomite under Naturfredningskomiteen for Amager som hørte/hører under Danmarks Naturfredningsforening.

Som før nævnt blev det vedtaget af daværende kommunalbestyrelse at frede de Kommunen tilhørende Strandarealer Øst, Syd og Sydvest for Dragør By(23).

Det skete den 2. februar 1938 med endelig tinglysning den 7. juni 1939.

Paradoksalt nok skete fredningen på det tidspunkt, hvor der lå både badeetablissement og campingpladser på arealet. En del af området var også lejet ud som blegeeng.

Efter badeetablissementets nedlæggelse og efter fredningen blev der etableret en losseplads på området. Dragør havde et stort renovationsproblem. Der var ingen arealer til en losseplads langt fra bebyggelse, da den omliggende jord hørte under St. Magleby. De var ikke villige til at afhjælpe problemet. Derfor måtte Dragør ty til den løsning at bruge en del af de fredede strandenge til losseplads, med de gener det medførte. Først med etableringen af Amager forbrænding i 1970 blev problemet løst.

Fredningsnævnet prøvede forgæves med henvisning til deklARATIONEN at få fjernet lossepladsen som alle kunne se var et stort problem. I fredningsklausulen hedder det under punktet:

Fredningens nærmere Indhold bestemmes således: De nævnte Arealer skal henligge i det store og hele i deres nuværende Tilstand, saaledes at der ikke foretages Forandringer i Terrænet udover saadanne eventuelle Paafyldninger, som må skønnes formålstjenlige til at forbedre Arealets Udnyttelse til fordel for Publikum.

Denne bestemmelse er blevet brugt som legitimering for etablering af lossepladsen. Pladsen blev senere tildækket med jord. Dette udvidede det fredede areal og kom til at gælde som „formålstjenlig“ påfyldning.

På trods af de mange gener måtte Dragørs indbyggere i mange år finde sig i at have åbne lossepladser indtil Amager Forbrænding som før nævnt blev etableret i 1970²⁴ og den sidste åbne plads blev nedlagt.

En anden sag, som optog Dragør fredningsnævn meget var lukningen af campingpladsen ved Sylten. Igennem længere tid havde der været massive klager fra både campister og lokale over forholdene. Pladsen var utidssvarende. De nødvendige forbedringer var ikke blevet gennemført.

Adgangen til stranden var delvis spærret for de fastboende. Engene blev nedslidte og den naturlige vegetation havde ringe kår.

I 1976 besluttede en enig kommunalbestyrelse at lukke campingpladsen. Imidlertid skete der senere en kovending. Ønsket om en genetablering af en campingplads var stort, og det havde ikke været muligt at finde en anden egnet placering. Derfor besluttedes det med et overvældende flertal at genåbne pladsen.

Dette resulterede i, at de tre medlemmer fra den tværpolitiske liste indsendte en klage til Hovedstadsrådet, Fredningsnævnet og Fredningsudvalget, idet de henviste til, at gældende love og regler for kystnære områder ikke ved en genåbning ville blive overholdt.

Campingpladsen blev definitivt lukket 1979, inden Fredningsnævnet nåede at afgive sin kendelse.

Siden har der været enighed om, at der ikke mere skal være campingplads på de fredede enge. Derimod har der i lokalplanen for Dragør været et par andre forslag fremme. Begge placeret lidt længere mod syd og lidt længere inde i landet. Placeringen af det sidste af disse forslag er netop blevet vedtaget af en enig kommunalbestyrelse. Kommunen har tænkt sig at overlade etableringen af campingpladsen til en privat investor, hvilken der dog ikke har vist sig nogen af på nuværende tidspunkt.

Situationen i dag er den, at der ligger et stykke jord som i lokalplanen for Dragør er udlagt til campingplads, men der er endnu ingen til at etablere den.

AFRUNDING

Dragør Sydstrand er altså ikke - som mange nok tror - et lille stykke uberørt natur.

Engarealerne har på grund af anvendelsen til losseplads og byggeaktiviteten i forbindelse med badeetablissementets etablering og senere nedrivning helt entydigt skiftet karakter. Opfyldningerne har endvidere gjort, at byens kystnære arealer har ændret sig, langt ud over den ændring, som naturen selv sørger for.

Litteratur

- Charlotte Bøgh m.fl.: Sommerglæder. Arv og Eje 1985. Dansk kulturhistorisk museumsforening.
- Nan Dahlkild: Fra sommervilla til feriehytte. Dansk byplanlaboratorium. Byplanhistoriske noter 23, 1991.
- Birgit Christophersen: Ferieloven. Juristforbundets forlag 1972.
- Dines Bogø: Dengang og nu, bind 2,3,5,8,10 og Dragør badehotel. Forlaget Din bog, Dragør. 1994,1969,1999,2000.
- Birthe Hjort: Amager og stavnsbåndet, artiklen: Dragørs enge og servitutten. Dragør lokalhistoriske arkiv 1988.
- Birte Hjorth: Brikker til et Dragør puslespil, artiklen: Dragørs Fremme. Dragør lokalhistoriske arkiv 1990.
- To småskrifter om Dragørs Fremme: Dragørs Fremme 1940 og Dragørs Fremme, Jubilæumsskrift 1937.
- Amager. Nyt Nordisk Forlag Arnold Busck 2002.
- Historiske Huse i Dragør. Nationalmuseet 1978.
- Poul Erik Tøjner og Kjeld Vindum: Arne Jacobsen. Dansk Design Center 1994.
- Danmarkshistorie, bind 11,12 og 13. Gyldendal og politiken, Redaktion: Olaf Olsen 1991.
- Scocozza og Jensen: Danmarkshistoriens hvem, hvad og hvornår. Politiken 1998.

Arkivalier

Dragør kommunearkiv, Sekretariatsarkivet, Æ55, lb 12, 72-7og 72-9, Æ 48, lb 34, 17-3-1 og lb 35, 17-3-3.

Div. avisartikler 71.966.

Noter

1 Dragør havde et stort renovationsproblem. Der var ingen arealer til en losseplads langt fra bebyggelse, da den omliggende jord hørte under St. Magleby. De var ikke til sinds at afhjælpe problemet. Derfor måtte Dragør ty til den løsning at bruge en del af de fredede strandenge til losseplads, med de gener for byen det medførte. Først med etableringen af Amager forbrænding i 1970 blev problemet løst.

2 Disse landliggere og siden fastboende blev af stor betydning for byens foreningsliv. „De fremmede“ som de blev kaldt, var medstiftere af ikke mindre end 10 foreninger fra 1906 og indtil 1927. Dragør Borgerforening og Dragør turistforening for at nævne et par. Kilde: Amager, afsnittet om Dragør af Lis Thavlov, side 330, 2002.

3 Tangen blev brugt først som isolering af både roe- og kålkuler og siden som gødning. Derfor var det af meget stor økonomisk betydning for bønderne i St. Magleby, at denne ret til tanghentning blev bevaret. Kunstgødning fandtes ikke på daværende tidspunkt.

4 Birte Hjorth: Amager og Stavnsbåndet. Specielt afsnittet om Dragørs enge og servituten.

5 Dragør Fremme beskrives senere.

6 Dette med at skifte navn efter trafikale forhold gjorde sig ligeledes gældende for Strandhotellet som ligger ved havnen.. Før jernbanens komme var navnet „Gamle Kro“. De har nok syntes at Strandhotel lød mere mondænt.

7 Dragør og St. Magleby kommuner blev sammenlagt i 1974.

8 Baggrundsviden om Dragør Fremme stammer fra Birte Hjorth: Brikker til et Dragør puslespil ,1990, afsnittet Dragørs Fremme. - Dragørs Fremme Jubilæumsskrift 1937.

9 Med „fluepapir“ menes et strandområde, hvor folk ligger tæt for at solbade.

10 Alle oplysninger vedr. Badeanstalten stammer fra Dragørs kommunearkiv, Sekretariatsarkivet, Æ55, lb 12, 72-7 og Dines Bogø: Dengang og nu bind 10.

11 De fleste bilag der refereres til i dette afsnit stammer fra Dragør kommunes arkiv, Sekretariatsarkivet Æ 48, lb.34, 17-3-1. Avisartiklerne kan findes under 71.966. Desuden har jeg hentet oplysninger hos Dines Bogø: Dengang og nu, bind 8 og Amager, afsnit om Dragør.

12 Se afsnit om badeanstalt.

13 På grund af krigen havde alle bygningsdele stor værdi.

14 Området hedder Sylten fordi dette navn betegner et område der bliver meget vådt ved oversvømmelse og regnfald. Nu er navnet synonymt med det lille værtshus, der stadig ligger på engen. F. eks var området uegnet som blegeeng.

15 Hvor ikke andet er anført er alle oplysninger om campingpladsen hentet i kommunearkivet Æ 48, lb 34, 17-3-1 og Æ 55, lb 12, 72-9

16 Fredet 1938.

17 Interviewundersøgelsen omfattede bl.a. Helmer Kylbo og han kone Lilly, som efter at have fået deres telt flået i stykker af vinden selv konstruerede en hytte. Den havde den store fordel, at man kunne efterlade sit grej under lås, når man ikke var på pladsen.

18 Forenede Danske Motorejere.

19 Dragør kommunens arkiv, Sekretariatsarkivet, Æ55, lb12. 72-9. Jeg har desuden formuleret skriftlige spørgsmål til Dines Andersens datter, der på grund af sygdom ikke ville interviewes.

20 Dragør kommunes arkiv, Sekretariatsarkivet, Æ 48, lb 35, 17-3-3.

21 Samme, Sekretariatarkivet Æ 48, lb 35, 17-3-3. Samt Dines Bogø: Dengang og nu.

22 Samme, Æ 48, lb. 35, 17-3-3. Oplysningerne er bl.a. hentet hos medlem af Dragør kommunalbestyrelse, forhenværende borgmester Birgitte Rinhard.

23 Oplysningerne i dette afsnit stammer fra Naturfredningskomiteen for Amager, div. Korrespondance, endnu ikke arkiveret, og fra medlem af Dragør kommunalbestyrelse Birgitte Rinhard.

24 Det var ikke ualmindeligt at man kørte til Dragør fra København for at komme af med affald, det ikke var muligt at komme af med det andre steder.